

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО**

**ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ
ІМЕНІ ВАЛЕНТИНИ ВОЛОШИНОЇ**

КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: **Формування у дітей раннього віку навичок «практичного
життя» за технологією М. Монтессорі**

Студентки 2 курсу, МДПЛЗ групи
Освітньої програми: Дошкільна освіта.
Початкова освіта
Спеціальності 012 Дошкільна освіта.
Галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
Ступеня вищої освіти магістр
Гелик Ольги Андріївни

Науковий керівник:

Кривошея Т.М.,
кандидат педагогічних наук, доцент

Розширена шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

м. Вінниця – 2022 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ...	8
1.1. Концептуальні засади технології саморозвитку Марії Монтессорі..	8
1.2. Психологічний портрет та соціальна організація дітей 2-3-го років життя.....	1 4
1.3. Дійсний стан сформованості навичок «практичного життя» у дітей раннього віку (за результатами констатувального етапу експерименту)	2 5
РОЗДІЛ 2. ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ НАВИЧОК «ПРАКТИЧНОГО ЖИТТЯ» ЗА ТЕХНОЛОГІЄЮ М.МОНТЕССОРІ	4 0
2.1. Педагогічні умови формування у дітей раннього віку навичок «практичного життя»	4 0
2.2. Формування у дітей раннього віку навичок самообслуговування	4 7
2.3. Використання вправ для координації рухів і підготовки до перебування у групі дитячого садка	5 6
2.4. Вправи з водою, в колі та тиші за технологією М. Монтессорі ...	6 4
ВИСНОВКИ	7 2
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	7 8
ДОДАТКИ	8 6

ВСТУП

Актуальність дослідження. Гуманізація процесу освіти висуває на перший план проблему вивчення та оптимізації розвитку потенційних можливостей кожної дитини та підготовки підростаючого покоління до самостійного життя. Нова редакція Базового компонента дошкільної освіти в Україні (2021 р.) остаточно закріпила зміни у визначенні статусу дитини. Сьогодні визнається її безумовна цінність та унікальність: дитину необхідно цінувати, а не оцінювати [1, с. 30].

Період від народження до вступу до школи є, за визнанням фахівців всього світу, віком найбільш стрімкого фізичного та психічного розвитку дитини, початкового формування фізичних та психічних якостей, необхідних людині протягом усього наступного життя, якостей та властивостей, які роблять її людиною. Дошкільний вік – найважливіший період у розвитку дошкільника. Саме в цей час відбувається перехід дитини до нових відносин з дорослими, однолітками, предметним світом. Особливістю цього періоду, що відрізняє його від інших, наступних етапів розвитку, є те, що він забезпечує саме загальний розвиток, що служить фундаментом для набуття надалі будь-яких спеціальних знань та навичок та засвоєння різних видів діяльності.

Діяльність зростаючої людини є складною системою, де різні види, типи, форми знаходяться в ієрархічних зв'язках, ускладнення яких відбувається в міру загального розвитку діяльності. До однієї з найважливіших закономірностей цього розвитку відноситься постійний процес розширення сфери діяльності, сукупності різних її видів.

Практична діяльність виникає історично у процесі становлення людства як специфічний спосіб задоволення життєвих потреб. В рамках практичної діяльності в ранньому віці відбувається інтенсивний психічний розвиток дитини за декількома напрямками, серед яких головними є наочно-дійове мислення, мова, початок символічної гри, самосвідомість. Предметно-

практична діяльність, як одна з найважливіших форм діяльності дитини, є первинною по відношенню до розвитку багатьох психічних процесів. Освоюючи досвід предметно-практичної діяльності, дитина вчиться «прислухатися» до своїх відчуттів, почуттів, думок, оцінювати її результативність з погляду задоволення потреб і користі оточуючих. Саме через пізнання себе, ціннісне ставлення до себе дитина вчиться виробляти різні поведінкові стратегії, що дозволяють їй побачити доцільність і значимість результатів своєї діяльності та поведінки.

У наукових дослідженнях останніх десятиліть проблема єдності пізнавальної діяльності стає дедалі чіткішою. Цілий ряд робіт переконливо свідчать: теоретичні види діяльності не тільки займають провідне місце в інтелектуальних видах праці, а й визначають успіх практичної діяльності (П.Гальперін, С.Кобильницька, Г.Костюк та ін.). У свою чергу, успішному оволодінню новими розумовим діям допомагають дії зовнішні, матеріальні. Вони дають можливість невидимі внутрішні дії зробити видимими та зрозумілими. Особливого значення набуває такий перевід розумових дій у зовнішній, матеріальний план у розвитку дітей дошкільного віку, оскільки практична діяльність стає ключовою у розвитку мислення дитини [53, с. 102]. Дослідження вітчизняних психологів О.Запорожця, С.Максименка показали, що дитина дошкільного віку здатна розумно і послідовно міркувати, робити висновки, якщо вона спирається на достатній практичний досвід дій з предметами.

Сучасна система вітчизняного дошкільного виховання дедалі більше орієнтується на інноваційні стратегії у пошуку підходів, вкладених у гуманістичну, особистісно-орієнтовану модель організації педагогічного процесу. У той же час практика показує, що умови нормального розвитку дитини виявляються порушеними внаслідок відсутності необхідної індивідуальної психолого-педагогічної уваги до унікальності, неповторності особистості кожної дитини, що призводить до негативних результатів соціалізації, що виявляється у порушенні ходу та темпу нормального

розвитку. В даний час у системі дошкільного виховання недостатньо уваги приділяється вивченню та аналізу потенційних можливостей особистості дитини, передумов гармонійного психічного, фізичного та духовного розвитку. Виходячи з цього, велике значення набуває проблема пошуку такої технології навчання, при якій педагог не займається «натягуванням» вихованців до певного рівня засвоєння знань, не примушує їх вивчати заданий матеріал, але надає допомогу в їхньому розвитку. І тоді метою навчання є саморозвиток особистості та самореалізація без обов'язкової програми, без примусу [47, с.21].

Такий підхід у вихованні та освіті вже має свій відбиток у системі виховання, яка розроблена італійською педагогинєю М.Монтессорі. Призначення освітнього процесу М.Монтессорі вбачає у створенні оптимальних психолого-педагогічних умов для вільного прояву дітьми своїх природних, сутнісних сил у ході освоєння в навколишньому середовищі за допомогою властивої їм активності, світосприйняття та розвитку власного «Я».

Об'єкт дослідження – формування у дітей раннього віку навичок «практичного життя».

Предмет дослідження – шляхи формування у дітей раннього віку навичок «практичного життя» за технологією М.Монтессорі.

Мета дослідження – емпірично дослідити стан сформованості у дітей раннього віку навичок «практичного життя» та теоретично обґрунтувати шляхи формування таких навичок за технологією М.Монтессорі.

Завдання дослідження:

1. Розкрити концептуальні засади технології саморозвитку М.Монтессорі.
2. Вивчити психологічні особливості розвитку дітей 2-3 років.
3. Розробити критерії, показники і діагностувати рівні сформованості навичок «практичного життя» у дітей раннього віку.

4. Виокремити та обґрунтувати шляхи формування навичок «практичного життя» у дітей раннього віку за технологією М.Монтессорі.

5. Запропонувати практичні рекомендації щодо використання в освітньому процесі ЗДО вправ, які б сприяли формуванню навичок «практичного життя» у дітей раннього віку.

Методи дослідження:

Теоретичні методи: аналіз, синтез, узагальнення психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження.

Емпіричні методи: спостереження, діагностичні завдання, вивчення та аналіз продуктів діяльності дітей.

Математичні методи: якісне та кількісне порівняння показників, обробка результатів дослідження.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилося на базі КЗ «ДНЗ №1 ВМР». У ньому взяло участь 22 дитини раннього віку 5 дітей – 2р.1м., 7 дітей – 2р.3м., 3 дитини – 2р.4м., 7 дітей – 2р.8м., групи №13 «Веселі курчатка».

Апробація результатів дослідження. Результати дипломного дослідження апробувались на: VI Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Актуальні проблеми формування творчої особистості в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» (м. Вінниця, 2022 р.); I Міжнародній науково-практичній конференції (м. Осака, Японія, 19-22 жовтня 2022 р.).

Основні теоретичні положення та практичні результати магістерського дослідження були відображенні у двох публікаціях:

1. Кривошея Т., Гелик О. Розвиток у дітей раннього віку навичок самостійності: аспект застосування технології М.Монтессорі. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*: збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2022р.) / за ред. Н.Пахальчук; Вінницький державний

педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2022. Вип. 11. С.102-106.

2. Кривошея Т., Гелик О. Формування у дітей раннього віку навичок самообслуговування. *Science and technology: problems, prospects and innovations: proceedings of I International scientific and practical conference / editor M.Komarytskyu: CPN Publishing Group, Osaka, Japan. 2022. P. 166-175.*

Структура дипломної роботи:

Дипломна робота складається зі вступу, 2 розділів, висновків, списку використаних джерел (75 найменувань) та 8 додатків. Загальний обсяг роботи становить 106 сторінок, основний зміст викладено на 77 сторінках. У тексті вміщено 3 таблиці та 22 рисунка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Нова редакція. Байєр О., Безсонова О., Брежнєва О., Гавриш Н., Загородня Л. та ін. Київ: Видавництво. 2021. 38 с.
2. Березюк В. Інноваційні технології. Харків: Вид. група «Основа», 2017. 224 с.
3. Бова І. Домашня школа Монтессорі. *Дитячий садок*. 2014. №19. С. 20-21.
4. Бова І. Цікава школа Монтессорі: ігри-вправи для дітей раннього та молодшого дошкільного віку. *Дошкільня*. 2017. № 2. С. 28-30.
5. Бондар В., Ільченко А. Психолого-педагогічні основи розвитку дітей в системі М.Монтессорі: навчальний посібник. Полтава, 2009.133 с.
6. Борисова З., Семерникова Р. Спадщину Марії Монтессорі – сучасним дошкільним закладам. *Дошкільне виховання*. 1996. № 5,6,8,9.
7. Васянович Т. Наступність у роботі дошкільного закладу та школи. *Сучасні тенденції і пріоритети компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти: збірник науково-методичних праць / за заг. редакцією В.Литнєва, Н.Колесник, Т.Завязун*. Житомир: Поліс, 2016. У 3-х ч. Ч. II. С. 11-14.
8. Грядовкіна Ж. Адаптація малюків і батьків до дитячого садка: досвід Монтессорі-педагогів. *Палітра педагога*. 2015. № 5. С. 10-13.
9. Грядовкіна Ж. Життєва практика для малюка. *Дошкільне виховання*. 2017. № 8. С. 26-29.
10. Грядовкіна Ж. Через дію до пізнання: Монтессорі-підхід до організації предметно-маніпулятивної діяльності малюків. *Дошкільне виховання*. 2016. № 1. С. 15-19.
11. Демченко О., Казьмірчук Н., Жовнич О., Стахова І. Підготовка студентів до використання театралізованої діяльності для розвитку у дітей soft skills: європейський контекст. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми:*

збірник наукових праць. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 64. С. 181-193.

12. Дитина: освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В.Огнев'юк. МОН України. Київ: Київськ. університет імені Б.Грінченка, 2020. 440 с.

13. Дичківська І. Будинок «Вільної дитини» М.Монтессорі. Інноваційні педагогічні технології: підручник. Київ: Академвидав, 2012. 101 с.

14. Дичківська І. Через свободу і самостійність: розвиток індивідуальності дитини в теорії і практиці М.Монтессорі. *Дошкільне виховання*. 1993. № 5. 454 с.

15. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.

16. Дичківська І. М.Монтессорі: теорія і технологія Київ: «Слово», 2009. 304 с.

17. Дичківська І. Педагогіка М.Монтессорі: виклики сучасності: монографія. Рівне: Волин.обереги, 2016. 384 с.

18. Закон України «Про дошкільну освіту» від 01.01.2021 р. № 2628 – III. URL: <https://zakon.help/law/2628-III>

19. Закон України «Про освіту» (редакція від 21.11.2021). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214_5-19#Text

20. Зязюн І. Філософія «Школи свободи»: розвиток та саморозвиток творчих засад особистості. *Рідна школа*. 2007. №5. С. 25-27.

21. Ільченко А., Бондар В. Психолого-педагогічні основи розвитку дітей в системі М.Монтессорі: навчальний посібник. Полтава: РВВ ПДАА, 2009. 252 с.

22. Карук І. Розвиток пізнавальних інтересів у дітей дошкільного віку в процесі експериментальної діяльності. *Молодий вчений*. 5.2 (57.2), 2018. С. 89-92.

23. Карук І., Колеснік К. Реалізація освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтв» у процесі експериментування та групової діяльності дошкільників. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя: КПУ, 2021. С. 19-23.

24. Колеснік К., Комарівська Н., Стахова І., Присяжнюк Л. Значення спільної діяльності для розвитку мовлення дітей. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. Вип.17. 2022. С.127-138.
25. Колеснік К. Організації групової діяльності дітей у закладах дошкільної освіти: практикум. Вінниця: ВДПУ, 2021. 52 с.
26. Колосова О. Форми взаємодії дошкільного закладу з сім'єю у контексті формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку. *Вісник Прикарпатського університету*. Івано-Франківськ. 2013. Вип.11. С.73-77.
27. Комарівська Н., Лапшина І., Франчук Н. Впровадження елементів ігрових технологій у процес збагачення словника дітей дошкільного віку. *Інноваційні технології в дошкільній освіті: збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. Переяслав-Хмельницький, 2020. С. 44-48.
28. Кононко О. Особистісне зростання у ранньому віці: суть та умови сприяння. *Дошкільне виховання*. 2006. № 10. С. 3-7.
29. Кривошея Т. Сучасні підходи до логіко-математичного розвитку дітей старшого дошкільного віку. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв /за ред. Г.Тарасенко*.Вінниця: ФОП Д.Корзун, 2012. С. 110-116.
30. Кривошея Т., Любчак Л. Використання технологій формування елементарних математичних уявлень в контексті особистісно орієнтованого підходу до навчання і виховання дітей дошкільного віку. *International research and practice conference «Modern methods, innovations and operational experience in the field of psychology and pedagogics»: Conference proceedings, Lublin Izdevnieciba «Baltija Publishing»*, 2017. P. 119-122.
31. Кривошея Т. Підготовка майбутніх вихователів до використання технологій дошкільної освіти у процесі формування елементарних математичних уявлень. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв*.

Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. Вип. 5. С. 291-293.

32. Кривошея Т. Розвивальний потенціал ігор на математичному матеріалі. *Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: навчально-методичний посібник*. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. С. 201-214.

33. Кривошея Т., Гелик О. Розвиток у дітей раннього віку навичок самостійності: аспект застосування технології М.Монтессорі. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*: збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2022 р.) / за ред. Н. Пахальчук. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2022. Вип. 11. С. 102-106.

34. Кривошея Т. Взаємозв'язок образного і логічного мислення як шлях до гармонізації розумової діяльності дошкільників. *Імідж сучасного педагога*. 2015. № 6 (155). С. 25-27.

35. Кривошея Т., Гелик О. Формування у дітей раннього віку навичок самообслуговування. *Science and technology: problems, prospects and innovations: proceedings of I international scientific and practical conference / editor M.Komarytskyu*: CPN Publishing Group, Osaka, Japan. 2022. P. 166-175.

36. Крутій К., Деснова І., Замелюк М. Самодіяльна гра дитини дошкільного віку: важливість єдиних термінологічних підходів. *Академічні студії. Серія «педагогіка»*. 2022. (1). № 122-133. С. 145.

37. Крутій К. ECERS-R для оцінки сенсорно збагаченого середовища груп раннього віку. *Вихователь методист дошкільного закладу*. №10. 2020. С. 12-16.

38. Крутій К. Вплив сповивання на розвиток сенсорного інтелекту малюків. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції / за ред. О.Голюк. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2018. Вип. 7. С. 68-72.

39. Крутій К. Освітній простір дошкільного навчального закладу: монографія: У 2-х ч. Концепції, проектування, технології створення. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2009. 320 с.
40. Крутій К. Педагогіка М.Монтессорі: руйнуємо міфи. *Дошкільне виховання*. 2020. №10. С. 16-25.
41. Крутій К. Що таке сенсорно збагачене середовище. *Вихователь методист дошкільного закладу*. №10. 2020. С. 6-10.
42. Лазаренко Н., Колеснік К. Впровадження технології групової діяльності в контексті ігрового підходу організації освітнього процесу дітей дошкільного віку. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: педагогіка і психологія. Випуск 65. 2021. С. 24-28.
43. Левківський М. Гуманістичні засади освіти й виховання. Ідея нового (М.Монтессорі, С.Френе). *Історія педагогіки*: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 3-тє вид., переробл. та допов. Київ: Центр навч. л-ри, 2008. С. 55-59.
44. Левківський М., Пашенко Д. Історія педагогіки: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2017. С. 115-117.
45. Лисенко О. Вплив природи на всебічний розвиток дошкільника: стан проблеми дослідження. *Освітній простір України*. 2018. № 12. С. 186-191.
46. *Маляточко: програма розвитку дітей пренатального та раннього віку* / наук. керівник К.Крутій; автор. колектив: Голюк О., Деснова І., Зданевич Л., Король А., Крутій К., Лазаренко Н., Попович О., Родюк Н., Федорович Л. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2020. 90 с.
47. Міленіна Г. Педагогічні ідеї С.Русової та М.Монтессорі в системі сучасної дошкільної освіти України. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Сумський ДПУ ім. А.С.Макаренка., 2009. С. 18-24 с.
48. Організація та зміст навчально-виховного процесу в дошкільних навчальних закладах. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/metodychni-rekomendatsiyi-doshkilna/zmistnavch-byhovn.pdf>
49. Пахальчук Н. Використання педагогічних технологій у підготовці спеціалістів дошкільної та початкової освіти до фізичного виховання дітей. *Technologies of Shaping and Enhancing Health of Human and Society*: monograph.

Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2016. С. 171-177.

50. Пахальчук Н., Мируха О., Романенко Г. Педагогічні умови активізації рухової активності дітей. *Молодий вчений*. № 5.2 (69.2). 2019. С. 72-75.

51. Поніманська Т. Зарубіжні педагогічні концепції дошкільної освіти ХХ ст. *Дошкільна педагогіка: підруч. / 3-тє вид., випр.* Київ: Академвидав, 2015. 107 с.

52. Приходько Ю. Психологічний словник-довідник: навч. посібник. Київ: Каравела, 2012. 328 с.

53. Пряженцева Т. Монтессорі-заклад: досвід організації діяльності. *Дошкільне виховання*. 2014. № 8. С. 6-8.

54. Райлян К. Особливості формування сенсорних здібностей у дітей дошкільного віку. *Сучасний рух науки: тези доп. VIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. Дніпро, 2019. Вип 3. С. 130-139.

55. Родненко М. Монтессорі-освіта: актуальність, тенденції та перспективи розвитку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*: зб. наук. пр. СумДПУ імені А.С.Макаренка. Суми, 2016. № 10 (64). С. 279-290.

56. Рудень Л. Уроки самостійності. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. №7. 2018. С. 23-25.

57. Савченко Т. Марія Монтессорі: біографія: погляд крізь час. *Педагогічна майстерня*. 2013. № 2. С. 40-44.

58. Сергєєнкова О., Столярчук О. Вікова психологія: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 376 с.

59. Словник навчально-педагогічних понять і термінів: методичний посібник /Укл. ЛП Вовк, ГД Панченко, ОС Падалка, та ін. К.: Вид-во НПУ імені МП Драгоманова. 2001. 83 с.

60. Стежинки у Всесвіт: комплексна освітня програма для дітей раннього та передшкільного віку / наук. керівник К.Крутій. Запоріжжя: ТОВ «ЛППС» ЛТД, 2020. 244 с.

61. Технологія саморозвитку (М.Монтессорі). URL: <http://www.zakinppo.org.ua/vihovni-tehnologiyi-ta-formi-roboti/1255-tehnologija-samorozvitku-m-montessori>

62. Федорчук В. Життєвий і творчий шлях Марії Монтессорі. Педагогічні технології в початковій школі: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: ПП Зволейко Д., 2014. 128 с.
63. Хілтунен О. Практична Монтессорі-педагогіка: книга для педагогів і батьків. Альта-принт, 2005. 336 с.
64. Чепіль М., Дудник Н. З. Технологія вільного виховання М.Монтессорі. Педагогічні технології: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2012. 224 с.
65. Чопик Ю., Стражнікова І. Зарубіжна реформаторська педагогіка в оцінках українських науковців другої половини ХХ – початку ХХІ століття: монографія. Івано-Франківськ: НАІР, 2017. 264 с.
66. Черноус В. Творчі здібності особистості: визначення, сутність, структура. *Проблема підготовки сучасного вчителя*. № 5 (Ч. 1). 2012. С. 82-87.
67. Шикиринська О. Розвиток логіко-математичного мислення старших дошкільників у контексті Концепції нової української школи. *La science et la technologie à l'ère de la société de l'information: coll. de papiers scientifiques «ΛΟΓΟΣ» z avec des matériaux de la conf. scientifique et pratique internationale*. Bordeaux: OP «Plateforme scientifique européenne», 2019. V.6. P. 61-65.
68. Шикиринська О. Технологія Web-quest у формуванні професійної компетентності майбутнього вихователя ЗДО. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*: збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С.330-333.
69. Шульга Л. Психологічні особливості дошкільного віку як підґрунтя розвитку творчої особистості. *Актуальні проблеми психології*: збірник наукових праць Інституту психології імені Г. Костюка НАПН України. 2017. Вип. 13. С.213-222.
70. Якименко С. Педагогічні ідеї Софії Русової та Марії Монтессорі: порівняльний аналіз: монографія. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2015. 296 с.
71. Demchenko, O., Bondar, Y., Shykyrynska, O., Komarivska, N., Lyubchak, L., Stakhova, I., & Dabizha, L. Development of youth's creative abilities

schoolchildren by BYOD technology. *Society. Integration. Education*. Proceedings of the International Scientific Conference May 27th- 28th, (I volume). 2022. P. 341-350.

72. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazhniuk L., Shykyrynska O. Organization of group activities of older preschool children in the process of experimenting. *Society. Integration. Education*. Proceedings of the International Scientific Conference, May 28 th - 29th. Rezekne, 2021. Vol. II. P. 729-743.

73. Kryvosheya T. Pedagogical conditions of mental activity, that saves health of preschool children in the formation of elementary mathematical concepts. *Child Psychopedagogy Journal*. Romania, 2015. №14. P. 55-65.

74. Shykyrynska O., Kanarova O., Medun L. Features of soft skills development children of senior preschool age in play activity: theoretical and methodological aspect. *Science and education for sustainable development: Publishing House of University of Technology, Katowice, 2022. p. 708-719.*
<https://cutt.ly/k1LSFrz>

75. Nataliia Bakhmat, Olena Kolosova, Olena Demchenko, Irina Ivashchenko, Viktoria Strelchuk Application of international scientometric databases in the process of training competitive research and teaching staff: opportunities of Web of Science (WOS), Scopus, Google Scholar. *Journal of Theoretical and Applied Information Technology* 15th July 2022. Vol.100. No 13. P. 4914-4924.